

12ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας

Εργαστήριο

Ψυχανάλυση και “γυναικεία” γραφή: η περίπτωση Ορλάντο.

«Εάν θέλετε να μάθετε περισσότερα για την θηλυκότητα, εξετάστε τις ίδιες τις εμπειρίες της ζωής σας, ή *στραφείτε στους συγγραφείς*, ή περιμένετε μέχρι η επιστήμη να μπορεί να σας δώσει βαθύτερες και πιο συνεκτικές γνώσεις.»

S.Freud, 1933.

Από την ίδια περίπου εποχή που γράφονται τα παραπάνω, στο χώρο της λογοτεχνικής θεωρίας και κριτικής καταγράφεται και αναπτύσσεται το ρεύμα που έχει πάρει την ονομασία «φεμινιστική κριτική».

Πρόκειται για ρεύμα που δεν διαθέτει ομοιογένεια, στερούμενο κοινής θεωρητικής αφετηρίας και σκοπού, ενώ παράλληλα είναι ισχυρές οι διασυνδέσεις του αφ’ενός με τον ακτιβισμό και την πολιτική θεωρία και πρακτική, αφ’ετέρου δε με την φιλοσοφία (ιδιαίτερα τις μετα- και αποδομιστικές προσεγγίσεις) και την ψυχανάλυση.

Πάντως, οι ενδιαφέρουσες διαμάχες που διεξάγονται εντός των κόλπων της φεμινιστικής κριτικής, φαίνονται να αντιστοιχούν σε προβληματικές και αμφιλεγόμενα σημεία και της ίδιας της ψυχανάλυσης.

Πιο συγκεκριμένα, περίπου ταυτόχρονα με την συγγραφή του μυθιστορήματος ‘Ορλάντο: Μια βιογραφία’ το 1928, η Virginia Woolf γράφει και το ‘A room of one’s own’ που μαζί με άλλα δύο δοκιμιακά κείμενα της (‘Three guineas’ και ‘Professions for Women’) θεωρούνται ιδρυτικά του λεγόμενου “πρώτου κύματος” της φεμινιστικής θεωρίας. Σε αυτά τα κείμενα, πέραν του να θέσει το ζήτημα της κοινωνικής, εκπαιδευτικής και πολιτισμικής υποβάθμισης των γυναικών και της περιγραφής των σχετικών διεκδικήσεων, θεωρεί ότι «η γραφή των γυναικών θα έπρεπε να διερευνά την *γυναικεία εμπειρία αφ’εαυτήν* και όχι να σχηματίζει μια συγκριτική εκτίμηση της εμπειρίας των γυναικών σε σχέση με αυτής των ανδρών». Ταυτόχρονα, ενώ αρνείται την “φεμινιστική συνείδηση” προσπαθώντας να αποφύγει την «αντιμετώπιση είτε της θηλυκότητας(femaleness) είτε της αρσενικότητας(maleness)» και υιοθετεί συνειδητά μια “ανδρόγυνη” σεξουαλική ηθική –επιχειρώντας, σύμφωνα με την άποψη της θεωρητικού της λογοτεχνίας Toril Moi, μια ολική εκτόπιση και

αποδιάρθρωση της καθορισμένης ταυτότητας του γένους(gender)- στο 'Professions for Women' δηλώνει ότι το μεγαλύτερο εμπόδιο στην λογοτεχνική της καριέρα εκτός της κυρίαρχης ιδεολογίας είναι ότι το κυρίαρχο ταμπού σχετικά με την έκφραση του θηλυκού πάθους την εμπόδισε «να πω την αλήθεια για τις εμπειρίες μου ως σώμα».

Στο αποκαλούμενο "δεύτερο κύμα" της φεμινιστικής κριτικής, δίνεται περισσότερη έμφαση στην γυναικεία σεξουαλικότητα και την σεξουαλική διαφορά ως προς τις οποίες διακρίνονται 5 βασικές θεματικές: η βιολογία, η εμπειρία, ο λόγος(discourse), το ασυνείδητο και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Μοιάζει να αποκρυσταλλώνεται μια διαμάχη ως προς την περίφημη "γυναικεία γραφή" μεταξύ δυό πλευρών: ενός Αγγλο-αμερικανικού ρεύματος (με κυριότερη εκπρόσωπο την Elaine Showalter, η οποία δημιούργησε τους όρους "ανδρο-κείμενο", "γυνο-κείμενο" και "γυνοκριτική") που τονίζει τα ειδικά χαρακτηριστικά και την ιστορία των κειμένων που έχουν γραφεί από γυναίκες, και ενός Γαλλικού, με κύριες εκπροσώπους τις J. Kristeva, L. Irigaray και H. Cixous που ενδιαφέρονται περισσότερο: πρώτον, για την *επίδραση* που έχει η γυναικεία γραφή στον αναγνώστη, *ανεξάρτητα από το φύλο του δημιουργού*, και δεύτερον, για την ανατρεπτικότητα του γυναικείου λόγου που αφορά την σύνδεσή του με το σημειωτικό (Kristeva), το σώμα (Cixous), την απτικότητα και ρευστότητα (Irigaray).

Έτσι, ένας βασικός άξονας θεωρητικής σύγκρουσης είναι η essentialist vs constructionist θεώρηση, δηλαδή αν υπάρχει μια πρωτογενώς αντρική και θηλυκή "ουσία" που προφανώς σχετίζεται με τη σωματική διαφορά. Η διαμάχη αυτή επανέρχεται διαρκώς και με διάφορους τρόπους στην φεμινιστική κριτική. Η συγκεκριμένη σύγκρουση βρίσκει την αντιστοιχία της στο ψυχαναλυτικό ερώτημα περί πρωταρχικής ή όχι φύσης και προέλευσης της αμφιφυλίας, δηλαδή αν ξεκινάμε ως ψυχικά αμφίφυλα όντα και μέσω ταυτίσεων επιλέγουμε φύλο ή αν υπάρχει τελικά, ούτως ειπείν, "αντρική" και "γυναικεία" αμφιφυλία καθοριζόμενη από την ανατομική διαφορά των φύλων. Πρόκειται για ερώτημα που καταγράφεται με ευκρίνεια και ενάργεια στο επιχείρημα του παρόντος συνεδρίου:

« Ωστόσο, εάν η αμφιφυλία δεν έχει βιολογικό υπόστρωμα, το ερώτημα της καταγωγής της παραμένει σκοτεινό: αποτελεί «αντανάκλαση» της ανατομίας ή αποτέλεσμα των ταυτίσεων στους δύο γονείς; Πάντως για την ψυχανάλυση, όσο ισχύει η φροϋδική ρήση, ότι η ανατομία καθορίζει το πεπρωμένο, άλλο τόσο ισχύει ότι πρόκειται για μια ανατομία που ενσωματώνεται σε μια ιδιαίτερη, κάθε φορά, λιβιδινική ιστορία, νοηματοδοτείται από αυτήν και κάποιες φορές απομακρύνεται από κάθε ανατομική πραγματικότητα.»

Στο εργαστήριο θα παρουσιαστεί μια ομαδική ανάγνωση του μυθιστορήματος 'Ορλάντο: Μια βιογραφία' της Virginia Woolf, ο/η ήρωας του οποίου αλλάζει φύλο στη διαδρομή του έργου. Καθώς είναι γραμμένο με την τεχνική της ροής

της συνείδησης/εσωτερικού μονολόγου, που έχει κάποια αναλογία με τους ελεύθερους συνειρμούς, παρακολουθούμε πως αποτυπώνονται και αναπτύσσονται σε αυτό, οι προβληματικές της αμφιφυλίας, της έμφυλης(ή και άφυλης) ταυτότητας, της γυναικείας εμπειρίας και της γυναικείας γραφής που είναι κεντρικές στο συγκεκριμένο έργο, με βασικό εργαλείο την ανάλυση του αισθήματος και των συνειρμών που προκαλούνται από το κείμενο στα μέλη της ομάδας.

Αρχικά, την πρώτη ώρα του εργαστηρίου, θα γίνει ανάγνωση επιλεγμένων αποσπασμάτων του βιβλίου, σύντομη θεωρητική παρουσίαση από τον Συντονιστή του Εργαστηρίου Παπαδόπουλο Παναγιώτη και θα ακολουθήσει η ανάπτυξη των προαναφερθέντων κεντρικών θεμάτων από τους Ζερβό Κώστα, Καβαλλιέρο Δημήτρη και την Τατέου Αλέξια. Η επόμενη ώρα θα αφιερωθεί στην συζήτηση με το ακροατήριο.

Δημήτρης Καβαλλιέρος ,

εκ μέρους της Ομάδας Εργασίας 'Λογοτεχνία και Ψυχανάλυση' που αποτελείται από τα εξής μέλη:

Εμπέογλου Δέσποινα

Ζερβός Κώστας

Κατσαρού Αλίκη

Κοντογεωργίου Νίκη

Μοσκώφ Αμίνα

Παπαδόπουλος Παναγιώτης

Τατέου Αλέξια

Τσαρούχη Λουκία

(Σημ: Το κείμενο που χρησιμοποιείται, είναι στα αγγλικά το:

-Woolf Virginia/ Orlando, A Biography annotated and with an introduction by Maria Di Battista/ Mark Hussey, general editor/A Harvest Book • Harcourt, Inc.

και στην ελληνική του έκδοση:

-Woolf Virginia/ Ορλάντο : Μια βιογραφία / μετ. Αργυρώ Μαντόγλου - Gutenberg 2017.